

De nut en noodzaak van Rood voor Groen-projecten

Rood voor groen project de Haverleij

Rood voor Groen (RvG) projecten staan de laatste tijd nogal in de belangstelling. Eerdere artikelen in dit tijdschrift wijzen daar al op (de artikelen-serie over nieuwe landgoederen in het maart/aprilnummer van 1997 en een verslag van het RvG-symposium eerder dit jaar). Daarin staan vele voorbeelden van succesvolle en minder succesvolle RvG-projecten. Een ander voorbeeld van een RvG-project is de Haverleij (bij 's-Hertogenbosch). In dit artikel wordt ingegaan op de kansen die dit specifieke RvG-project biedt voor de omgeving van 's-Hertogenbosch en waarom Staatsbosbeheer belangstelling heeft voor dit project. Hiervoor wordt gebruik gemaakt van een onderzoeksrapport over de consequenties van het beheer van het groen van het Rood voor Groen-Project de Haverleij voor Staatsbosbeheer (Aertsen, 1998). Via dit project laat ik de kansen en mogelijkheden zien die RvG-projecten bieden.

Als basis voor het onderzoek lagen de plannen van de gemeente 's-Hertogenbosch. Zij is sinds 1991 bezig met plannen voor de Haverleij. In de huidige plannen is de Haverleij een stadswijk in landgoedvorm van 217 ha groot met 1000 woningen. Deze 1000 woningen worden verdeeld over 9 'kastelen' met 60 woningen elk

en een 'sluisgebouw' met 450 woningen. De bebouwing neemt 20 ha in beslag. Er omheen komt bos, gras- en rietland en een golfterrein van 70 ha (zie figuur 1). Dit zal allemaal zijn aangelegd als met de realisering van de bebouwing begonnen wordt, zodat bos en natuur al redelijk duidelijk aanwezig zijn, wanneer de bebouwing af is. De bedoeling is om de aanleg van bos, gras- en rietland te financieren via de bebouwing, dus via het Rood voor Groen-principe.

Het plangebied van het RvG-project de Haverleij is gelegen ten noordwesten van 's-Hertogenbosch en sluit aan op het Staatsbosbeheerterrein Engelermeer (een eendenkooi en moeras, langs een zandafgraving; in totaal 70 ha groot). Tevens liggen andere natuurgebieden niet ver weg. Verder wordt het plangebied begrensd door Engelen, de Maas en Bokhoven.

Naar aanleiding van de bouwplannen van de gemeente 's-Hertogenbosch zijn door de Grontmij (adviseur) en de gemeente 's-Hertogenbosch twee vragen gesteld aan Staatsbosbeheer:

- Wil SBB meedenken over het ontwerp van de bos- en natuurgebieden?
- Wil SBB de toekomstige beheerder worden van de bos en natuurgebieden?

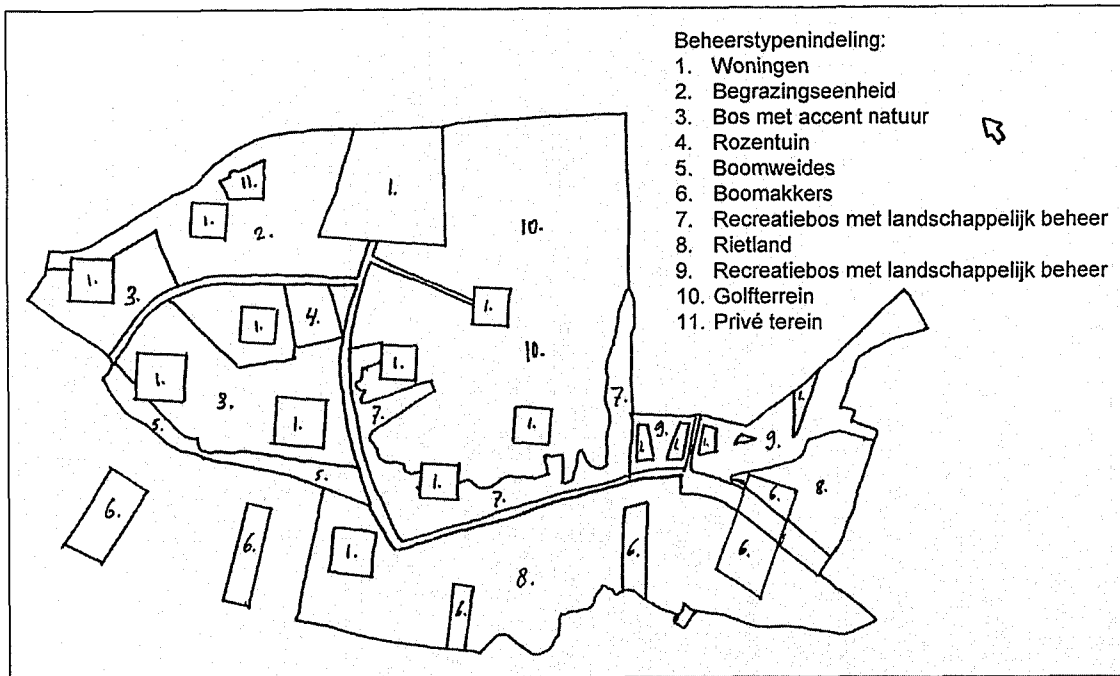
Er zijn twee redenen om over beide punten na te denken.

Ecologische Hoofd Structuur

De eerste reden om mee- en na te denken over de inrichting van de Haverleij en het voeren van

het toekomstige beheer zijn de ecologische kansen die de Haverleij biedt. Met de ontwikkeling van de Ecologische Hoofd Structuur (EHS) heeft de rijksoverheid een beleid geformuleerd, gericht op natuurbehoud en -ontwikkeling. Het betreft hier een minimaal raamwerk, waarvoor Rijk en provincie zich verantwoordelijk hebben gesteld. In dit raamwerk zit echter een aantal hiaten dat door de grotere gemeenten zelf ingevuld dient te worden. Met een Landschapsvisie heeft de gemeente 's-Hertogenbosch een eerste aanzet gegeven om deze hiaten op te vullen. Toch zijn verdere plannen in deze richting dringend noodzakelijk omdat de behoefte van stadsuitbreidingen, en dus de druk op het buitengebied, alleen maar groter wordt. De oorspronkelijke gedachte, om de EHS langs de oostkant van 's-Hertogenbosch te laten lopen, wordt steeds moeilijker te verwezenlijken: de EHS zou volgens de huidige bouwplannen op sommige plaatsen nog slechts 100 meter breed zijn, waarbij de kwaliteit van deze verbindingzone erg te lijden zal hebben van alle industrie die tegen deze 100 meter brede strook aanligt.

De plannen voor de Haverleij bieden een nieuwe kans voor de invulling van deze hiaten. De huidige plannen van de Haverleij bieden de mogelijkheid het natuurgebied Engelermeer te verbinden met de Maas, waarmee het een nieuwe aanzet is voor de uitwerking van een natte EHS in de regio 's-Hertogenbosch. Deze natte EHS kan dan verder naar het zuiden en oosten afzakken richting andere waardevolle natte

Figuur 1: Plantekening van de Haverleij volgens Staatsbosbeheer

natuurgebieden, als de Moerputten en het Bossche Broek, waar het vervolgens aansluit op het beekdal van de Dommel. Tevens kan een verbinding in noordwestelijke richting gevormd worden richting de voormalige eendenkooi en thans natuurgebied Sompen en Zooislagen.

Zo ontstaat als het ware een 'parkketting', een duurzame aaneengesloten ecologische structuur waartussen uitwisseling van planten en dieren goed mogelijk is, hetgeen de grondgedachte is van de EHS.

Er is gekozen voor een nieuwe manier van rood-groen scheiding, namelijk kastelen verspreid door het landschap in plaats van een traditionelere scheiding tussen rood en groen, te weten een aaneengesloten blok bebouwing en een aaneengesloten blok groen. Bij de traditionele stadsrand bestaat vaak de neiging om steeds weer een stukje van het groen 'in te pikken' om zo de stad

verder te laten uitdijen. Met deze nieuwe scheiding zal het veel moeilijker zijn om in het plangebied later nieuwe woningen te realiseren. Verdere aantastingen in de vorm van verstedelijking en infrastructuurlijke uitbreidingen in dit natuurlijke gebied worden daarmee een halt toegeroepen. De Brabantse Milieufederatie spreekt in dit verband van de Groene Contra-mal: een sterke natuurfunctie als tegenwicht van de woonfunctie.

Het 'kasteleffect' wordt verder versterkt doordat de woonfunctie naar binnen gericht wordt: één centrale binnenplaats voor de privé-activiteiten in plaats van allerlei tuintjes die langs de huizingordel liggen. Door het aanbrennen van een reliëf, via het plaatselijk afgraven (met name de bos- en natuurgedeeltes en het golfterrein) en ophogen (met name de wegen en de woonkastelen) van het gebied, ontstaan drogere en nattere plekken, waarmee ook een natuurlijke geleiding (zoning) van de bezoeken

geregeld is. De nattere plekken krijgen water uit de Dieze dat, voordat het gebied wordt ingelaten, door middel van een heufoytenfilter gezuiverd wordt. Een ander probleem dat bij de realisatie van de plannen voor de Haverleij ten dele wordt opgelost is de recreatiedruk op de bovengenoemde natuurgebieden.

Gebruikersparticipatie

De andere reden om mee en na te denken over het uitvoeren van het toekomstige beheer is het opdoen van een stuk ervaring en kennis inzake participatievormen met betrekking tot beheer. In de huidige voorstellen wordt de natuur betaald door een extra bijdrage bovenop de huizenprijs. Deze financieringsvorm maakt het denkbaar en gerechtvaardigd dat de toekomstige bewoners iets te zeggen willen hebben in het toekomstige beheer. Eén van de vragen die daarom bij het vormgeven van het beheer beantwoord moet worden is op welke wijze de toekomstige beheer-

der om moet gaan met de "maatschappelijke eigendomssituatie", die is ontstaan door de gekozen RvG-financiering. Hoewel er bij de ontwerpfase en bij de aanleg van de Haverleij nog geen bewoners aanwezig zijn, is er in het uitgevoerde onderzoek naar de consequenties van een mogelijk beheer door Staatsbosbeheer (Aertsen, 1998) toch ook veel aandacht geschonken aan de participatieaspecten. Het betreft hier niet alleen de vraag hoe om te gaan met de gebruikersparticipatie van de toekomstige bewoners en andere actoren, maar ook hoe er omgegaan moet worden met de huidige actoren.

Het blijkt dat zo'n maatschappelijke eigendomssituatie uitstekend past in de strategie van Staatsbosbeheer, namelijk dat er meer naar buiten gericht gewerkt moet worden, dus met oog op het

publiek en de wensen van dit publiek, door middel van een vergroting van de publieke dienstverlening en maatschappelijke inbreng. (Gebruikers-) participatie kan een hulpmiddel zijn bij het vertalen van de strategie naar de beheerpraktijk van alledag.

Conclusie

Rood voor Groen-projecten zijn niet alleen een slimme manier om natuur te verkrijgen in een verstedelijkt gebied met hoge grondprijzen, maar zijn evenzeer een interessant middel om de burger meer bij het beheer van bos- en natuurgebieden te betrekken en daarmee een groter maatschappelijk bewustzijn en draagvlak te creëren voor het beheer ervan.

Het in dit artikel centraal gestelde RvG-project de Haverleij laat zien dat bij realisering niet alleen grote kansen gecreëerd worden

voor de ontwikkeling van een regionale EHS rond 's-Hertogenbosch, maar biedt ook de mogelijkheid kennis en ervaring op te doen inzake participatie, en lijkt een extra stap op weg naar de vermaatschappelijking van Staatsbosbeheer via een vergroting van de publieke dienstverlening en maatschappelijke inbreng. Dat op deze weg nog vele angelen en valkuilen zitten is een feit. Toch moet er voorzichtig, maar voortvarend werk gedaan worden om te komen tot de realisering voor de plannen van de Haverleij.

Literatuur

Aertsen, E.J.M., 1998. Rood voor Groen project 'De Haverleij'. Rapport over de consequenties van het beheer van het groen van De Haverleij voor Staatsbosbeheer. Staatsbosbeheer, Regio Limburg - Oost-Brabant, 78 pagina's.